

Каліна І.І.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу, заступник директора
Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5662-6967>

Кривоберець М.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації туристичної діяльності,
Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5229-2672>

Мазур Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу,
Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4728-4640>

Kalina Iryna, Kryvoberets Maryna, Mazur Yuliia
Interregional Academy of Personnel Management

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА

INNOVATIVE ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: ANALYSIS AND EVALUATION

У статті досліджено інноваційну діяльність аграрних підприємств України в умовах трансформаційної економіки, глобальних викликів та воєнного стану. Обґрунтовано, що впровадження інновацій, зокрема цифрових технологій, smart-рішень та екологічно орієнтованих практик, є критично важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності та довгострокової стійкості аграрного сектору. Проаналізовано динаміку інноваційної активності в Україні загалом і в аграрному секторі зокрема, із залученням порівняльних даних по країнах ОЕСР. З'ясовано, що, попри позитивні тенденції, рівень інноваційної активності аграрних підприємств залишається низьким — у 2022 році лише 7%, що суттєво поступається середньоевропейським показникам. Виявлено основні бар'єри впровадження інновацій: обмеженість фінансових ресурсів, недостатня цифровізація, низький рівень кадрового потенціалу та слабка інтеграція у міжнародні інноваційні мережі. Окреслено напрями інституційної, фінансової та освітньої підтримки, які можуть забезпечити посилення інноваційної спроможності агросектору та необхідність комплексної державної політики, орієнтованої на довгострокову інноваційну модернізацію аграрної галузі.

Ключові слова: інноваційна діяльність, аграрні підприємства, аналіз, цифрові технології, оцінка, інноваційна активність, воєнний стан, інноваційний розвиток.

The article examines the innovative activity of agricultural enterprises in Ukraine in the context of a transformational economy, global challenges and martial law. It is substantiated that the introduction of innovations, in particular digital technologies, smart solutions and environmentally friendly practices, is a critically important factor in ensuring the competitiveness and long-term sustainability of the agricultural sector. The dynamics of innovative activity in Ukraine in general and in the agricultural sector in particular are analyzed, using comparative data from OECD countries. It is found that, despite positive trends, the level of innovative activity of agricultural enterprises remains low – only 7% in 2022, which is significantly inferior to the average European indicators. The main barriers to the introduction of innovations are

identified: limited financial resources, insufficient digitalization, low level of human resources and weak integration into international innovation networks. The directions of institutional, financial and educational support that can ensure the strengthening of the innovative capacity of the agricultural sector and the need for a comprehensive state policy focused on long-term innovative modernization of the agricultural industry are outlined. During the martial law period, the innovative activity of Ukrainian agricultural enterprises was formed in extremely difficult conditions, caused by the continuation of a full-scale war, high economic uncertainty, disruption of logistics chains and growing climate risks. At the same time, the domestic agricultural sector demonstrated the ability to partially adapt, in particular through a more active implementation of digital technologies, automated solutions and eco-innovations. It is expected that in 2025 the share of innovatively active agricultural enterprises may reach 8.5–9% provided that: the economic environment is stabilized; expanding financial support instruments (innovative funds, agricultural insurance, green investment); intensifying digital education for farmers and small agribusiness; creating regional clusters of innovative interaction (science-business-state).

Keywords: innovative activity, agricultural enterprises, analysis, digital technologies, assessment, innovative activity, martial law, innovative development.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційної економіки та зростання впливу глобальних технологічних трендів, інноваційна діяльність стає ключовим чинником забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України. Впровадження новітніх технологій, smart-рішень, екоінновацій та цифрових платформ є не лише інструментом підвищення ефективності виробництва, а й запорукою конкурентоспроможності національного сільського господарства на міжнародному ринку. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах воєнного стану, структурних обмежень фінансово-економічного середовища, змін клімату та порушення глобальних ланцюгів постачання.

Аграрні підприємства дедалі більше потребують адаптивного організаційно-економічного механізму, який забезпечуватиме не лише генерацію, але й успішне впровадження інновацій з урахуванням ризиків, доступності ресурсів та інтеграції до міжнародних інноваційних екосистем. Оцінка рівня інноваційної активності, порівняння національних і міжнародних тенденцій, аналіз бар'єрів та факторів стимулювання інновацій є необхідними передумовами для розробки ефективної стратегії підтримки інноваційного розвитку аграрного сектору.

Мета статті: проаналізувати інноваційну діяльність аграрних підприємств в умовах небезпечних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці як з України так і закордону активно досліджують процес інноваційної діяльності підприємств враховуючи небезпечні фактори, які впливають на її розвиток. Так, Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. у своєму науковому доробку досліджували інноваційну діяльність як основу розвитку та перспективних суспільних змін для України в період воєнної агресії, оскільки дозволяє забезпечити відповідний рівень обороноздатності країни, швидкий процес відновлення інфраструктури та є потужним фактором економічного зростання [1].

Яцкевич Я.В. в своїй науковій статті досліджує інноваційну політику України яка є основою перспективної економічної політики та найважливішим інструментом реалізації інвестиційного спрямування держави у повоєнний період [2].

Чинвего К., Гарсія Р., Сехар Д.М., Пауелл А., Мішра Б. досліджують розробку спільної та клієнтоорієнтованої бізнес-моделі для сталого розвитку інновацій у переробці рідкоземельних магнітів [3].

Також, автори які досліджують інноваційну діяльність аграрних підприємств: Грідін О. [5], Заїка С. [5], Заїка О. [5], Ковтун В. [4], Ніколюк О. [6], Трішин Ф. [6] та багато інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах трансформації аграрного сектору України та активного впровадження цифрових технологій, інноваційна діяльність виступає ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності та довгострокового розвитку сільськогосподарських підприємств. Рівень технологічного оновлення, здатність адаптуватися до змін кон'юнктури ринку, впровадження smart-інструментів агровиробництва й екологічно орієнтованих практик дедалі більше залежать від ефективності організаційно-економічного механізму управління інноваціями.

Аграрні підприємства, зокрема в умовах дії воєнного стану, кліматичних змін і нестабільності фінансових ринків, стикаються з численними бар'єрами у процесі впровадження інновацій. Це вимагає створення дієвого механізму, що забезпечить системну підтримку інноваційної активності на всіх етапах – від генерації ідей до їх практичної реалізації. При цьому важливо враховувати особливості функціонування аграрного виробництва, обмеженість ресурсного потенціалу та необхідність інтеграції до глобальних ланцюгів вартості.

У 2023 році аграрний сектор України зазнав значних викликів через повномасштабну війну, що призвело до скорочення посівних площ та зниження врожайності. Зокрема, площі під зерновими культурами зменшилися на 16%, що спричинило

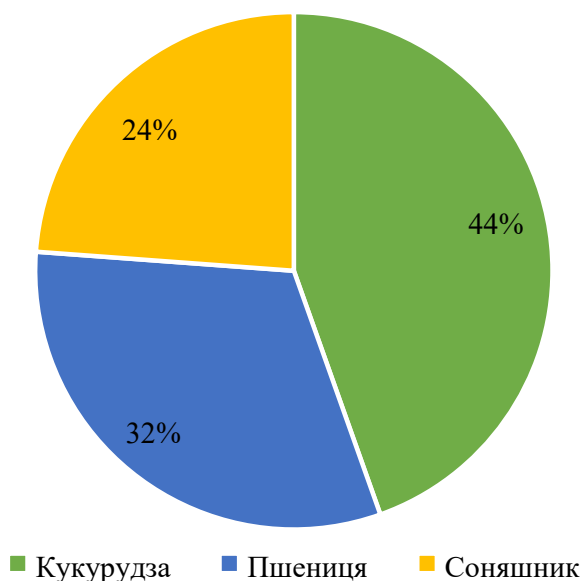

Рис. 1. Структура виробництва основних культур у 2024 році [9, 10]

падіння виробництва зернових та олійних культур на 18% порівняно з довоєнним періодом.

Однак, попри ці труднощі, Україна зберегла статус одного з провідних експортерів аграрної продукції. У 2023/24 маркетинговому році експорт сільськогосподарських товарів склав 69,86 млн тонн, що свідчить про відновлення експортного потенціалу [7, 8].

Наведені на рисунку 1 дані демонструють адаптацію аграрного сектору до нових умов та підкреслюють необхідність впровадження інновацій для підвищення стійкості та ефективності виробництва.

Глобальне аграрне виробництво продовжує зростати, зокрема завдяки впровадженню

інноваційних технологій та підвищенню продуктивності. З 1961 по 2020 рік світове сільськогосподарське виробництво зросло майже в чотири рази, що перевищує темпи зростання населення [9, 10, 11].

В умовах поглиблення глобальних трансформаційних процесів та зростання ролі технологічних змін інноваційна діяльність набуває визначального значення для забезпечення ефективності функціонування підприємств, зокрема у сільському господарстві. Аграрний сектор, як один із базових для продовольчої безпеки та економіки України, потребує модернізації виробничих процесів, запровадження інтелектуальних рішень і переорієнтації на сталий розвиток. Це зумовлює необхідність формування ефективного організаційно-економічного механізму управління інноваціями, адаптованого до умов галузі.

Передумовою такого формування виступає всебічне вивчення сучасного рівня інноваційної активності аграрних підприємств, тенденцій її розвитку та чинників впливу. Враховуючи стратегічну важливість аграрного виробництва для національної економіки, актуальним є проведення аналізу динаміки, структури та специфіки запровадження інновацій у сільському господарстві на національному й міжнародному рівнях.

На рисунку 2 проілюстровано стійку тенденцію до зростання частки інноваційно активних підприємств в Україні протягом 2015–2022 років. Якщо у 2015 році цей показник становив лише 16,1%, то вже у 2022 році він досяг 19,5%, що свідчить про поступове нарощування інноваційної спроможності підприємницького сектора. Протягом аналізованого періоду спостерігається щорічне зростання з середнім приростом

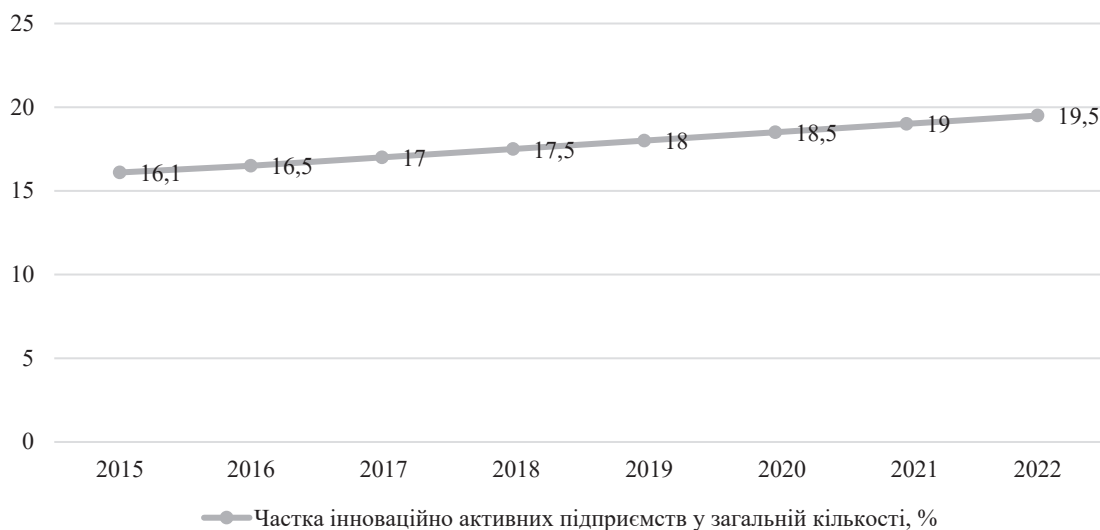

Рис. 2. Динаміка частки інноваційно активних підприємств України у загальній кількості підприємств, % [7]

близько 0,5 процентного пункту на рік, що може бути результатом як державної підтримки інновацій, так і зростання попиту на нові продукти та технології в умовах цифровізації економіки.

Незважаючи на позитивну динаміку, значення індикатора залишаються нижчим за середні показники країн ОЕСР, що підкреслює необхідність активізації інноваційної політики, особливо у стратегічно важливих галузях, зокрема в аграрному секторі.

На рисунку 3 відображено динаміку інноваційної активності підприємств у країнах ОЕСР упродовж 2015–2020 років. З графіка видно, що протягом зазначеного періоду спостерігалось стійке зростання середньої частки інноваційно активних підприємств. У 2015 році цей показник становив 50,2%, а вже у 2020 році – 55,3%, що свідчить про приріст на понад 5 процентних пунктів за п'ять років. Така тенденція відображає послідовну інтенсифікацію інноваційної діяльності в економіках країн ОЕСР. Ймовірними факторами цього зростання є структурні перетворення в бік цифровізації, підтримка інновацій з боку держав, а також посилення конкуренції в умовах глобалізованих ринків.

У порівнянні з аналогічними показниками в Україні, які не перевищують 20%, ці дані засвідчують наявність значного відставання національного бізнес-середовища за рівнем залученості до інноваційних процесів. Це обґрунтовує необхідність посилення інституційних, організаційних та фінансових механізмів підтримки інновацій, зокрема в аграрному секторі.

Порівняльний аналіз динаміки частки інноваційно активних підприємств в Україні та в країнах ОЕСР упродовж 2015–2022 років вказує на істотну різницю в рівні залученості

до інноваційних процесів. Якщо в Україні цей показник зріс з 16,1% до 19,5%, то в середньому по країнах ОЕСР він сягнув 55,3% ще у 2020 році. Така розбіжність свідчить про системні бар'єри у вітчизняному інноваційному середовищі, зокрема недостатню підтримку з боку держави, обмеженість фінансування, а також слабку інтеграцію підприємств у глобальні інноваційні ланцюги.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує аграрний сектор, де впровадження інновацій залишається фрагментарним і нерівномірним, попри його стратегічне значення для продовольчої безпеки країни та експортного потенціалу. Саме тому подальший аналіз буде присвячений дослідженню динаміки інноваційної активності аграрних підприємств України, що дозволить виявити галузеву специфіку, основні проблеми та потенційні точки зростання.

На рисунку 4 наведено динаміку частки інноваційно активних аграрних підприємств України у загальній кількості підприємств упродовж 2015–2022 років. З графіка видно, що в аграрному секторі спостерігається поступове, але помірне зростання інноваційної активності.

У 2015 році цей показник становив 5,2%, а до 2022 року зріс до 7%, що свідчить про приріст у 1,8 процентного пункту за 8 років. Незважаючи на позитивну динаміку, значення залишається низьким у порівнянні як із середніми показниками по всій економіці України (19,5% у 2022 р.), так і з міжнародними стандартами.

Ця динаміка підтверджує наявність системних бар'єрів впровадження інновацій саме в сільському господарстві, що можуть бути пов'язані з обмеженістю інвестицій, слабким інституційним середовищем, недостатньою цифровізацією

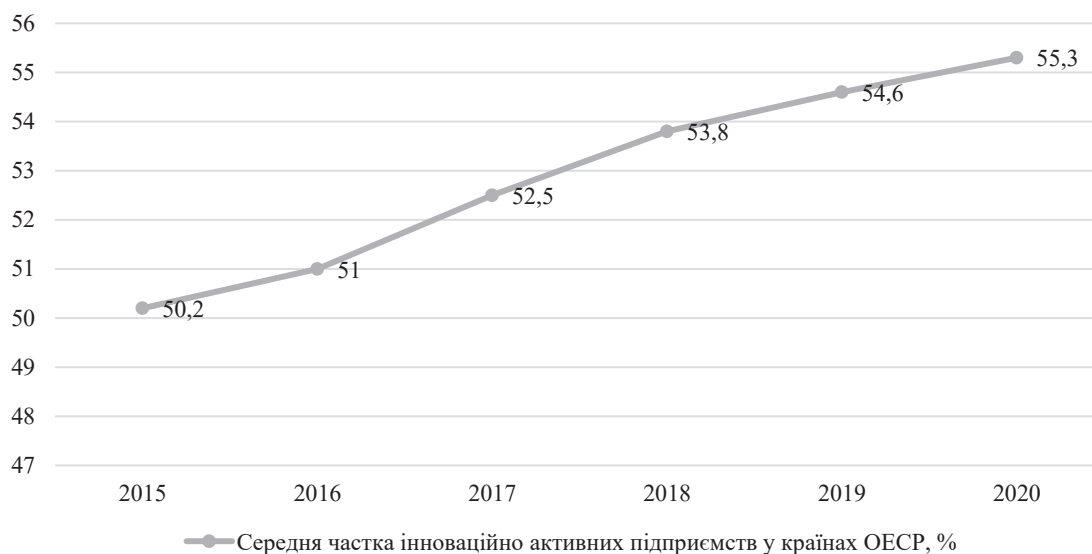

Рис. 3. Динаміка інноваційної активності підприємств у країнах ОЕСР за 2015–2020 рр. [12, 13]

та доступом до наукових розробок. У той же час поступове зростання частки інноваційно активних аграрних підприємств може свідчити про певну адаптацію галузі до нових викликів, зокрема через використання елементів точного землеробства, агроІТ, біотехнологій тощо.

На рисунку 5 відображено динаміку інноваційної активності аграрних підприємств у країнах ОЕСР у 2015–2020 роках. На графіку простежується стійке зростання середньої частки інноваційно активних аграрних підприємств, що свідчить про посилення інноваційного потенціалу аграрного сектору в розвинених країнах.

У 2015 році цей показник становив 30,2%, а до 2020 року він зріс до 35,3%, тобто за п'ять років частка зросла на 5,1 процентного пункту. Це зростання є індикатором системної модернізації сільського господарства в країнах ОЕСР, що відбувається завдяки впровадженню цифрових технологій, агроінновацій, біотехнологій, автоматизованих систем управління та активній підтримці з боку державних політик.

У порівнянні з Україною, де аналогічний показник у 2022 році досяг лише 7%, різниця виглядає значною. Це свідчить не лише про інституційну та інфраструктурну нерівність, але

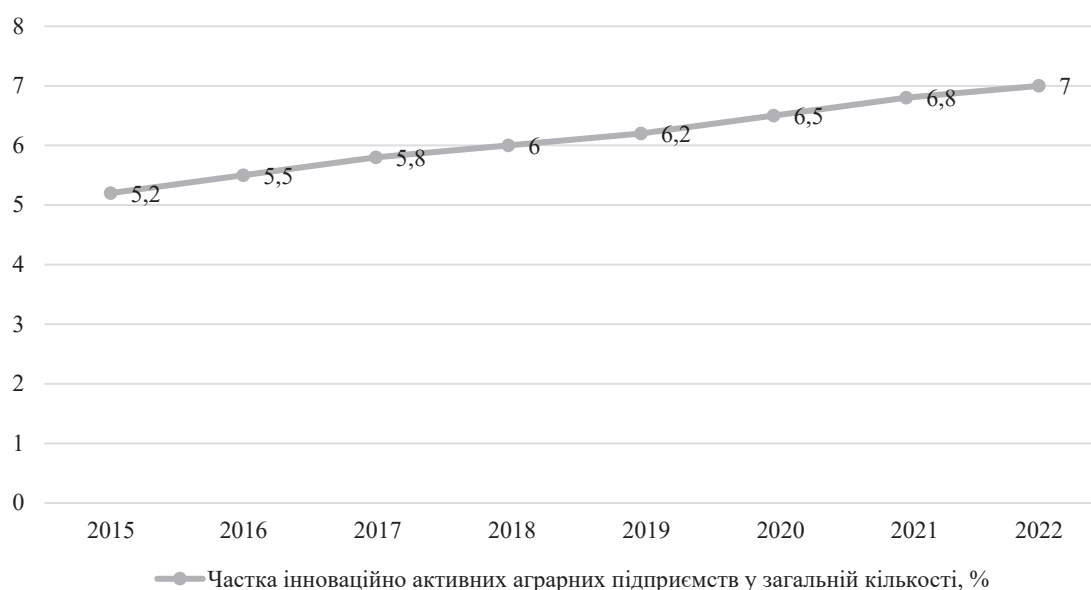

Рис. 4. Динаміка частки інноваційно активних аграрних підприємств України у загальній кількості підприємств, % [7, 8]

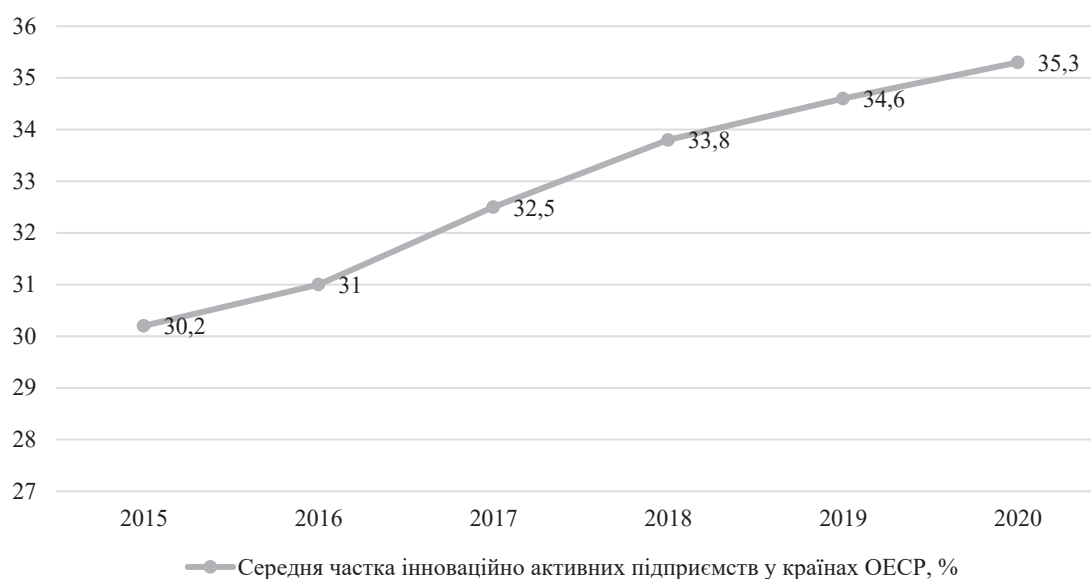

Рис. 5. Динаміка інноваційної активності аграрних підприємств у країнах ОЕСР за 2015–2020 рр. [12, 13]

й про наявність широкого простору для розвитку аграрних інновацій в Україні.

У 2023–2024 роках інноваційна діяльність аграрних підприємств України формувалася в надзвичайно складних умовах, обумовлених продовженням повномасштабної війни, високою економічною невизначеністю, порушенням логістичних ланцюгів та зростаючими кліматичними ризиками. Водночас вітчизняний аграрний сектор продемонстрував здатність до часткової адаптації, зокрема шляхом активнішого впровадження цифрових технологій, автоматизованих рішень та екоінновацій.

За наявними статистичними та експертними оцінками, у 2023 році частка інноваційно активних аграрних підприємств зросла до приблизно 7%, що відображає незначне, але стійке зростання порівняно з попередніми роками (5,2% у 2015 році та 6,5% у 2021 році). У 2024 році цей показник орієнтовно досяг 7,5–8%, що демонструє тенденцію поступового підвищення інноваційної спроможності. Проте ці значення залишаються в рази нижчими за середні показники в країнах ОЕСР (близько 35–40%).

У 2023–2024 роках на державному рівні було здійснено низку кроків, які сприяють формуванню сприятливішого середовища для інновацій: Продовження дії програм компенсації вартості агротехніки та підтримки інвестицій у цифровізацію. Перші спроби реалізації пілотних проектів на базі агроінноваційних хабів (зокрема у західних регіонах). Посилення співпраці з міжнародними партнерами (FAO, GIZ, USAID) у напрямі інноваційного трансферу та відбудови агросектору на засадах сталості.

Висновки. Проведений аналіз підтверджує наявність суттєвих проблем у сфері інноваційної діяльності аграрних підприємств України, зокрема низького рівня інноваційної активності, слабкої інтеграції в міжнародні інноваційні ланцюги, обмеженого доступу до фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів. Водночас, позитивна динаміка, зафіксована у 2015–2022 роках, свідчить про поступове зростання інноваційної спроможності, що створює основу для цілеспрямованої державної підтримки та галузевої модернізації.

Порівняння з країнами ОЕСР виявляє істотне відставання України за рівнем залучення підприємств до інноваційних процесів, що обумовлює необхідність активізації інституційних, організаційних та фінансових механізмів стимулювання інновацій. Особливу увагу слід приділяти розвитку цифрової інфраструктури, агроінноваційних кластерів, партнерств між наукою, бізнесом і державою, а також впровадженню освітніх програм, орієнтованих на підготовку кадрів нової генерації.

Інноваційна діяльність аграрних підприємств України у період воєнного стану набула обмеженого, але поступово зростаючого характеру. Попри надзвичайно складні умови, спостерігається підвищення зацікавленості до технологічного оновлення виробництва, цифрових рішень та сталих практик. Для суттєвого прискорення інноваційного розвитку потрібна цілеспрямована політика підтримки, зокрема з боку держави та міжнародних партнерів, а також консолідація зусиль на рівні регіонів, підприємств і наукової спільноти.

Список використаних джерел:

1. Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>
2. Яцкевич І. В. Інноваційна політика України у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. (39). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342>
3. Chinwago C., Garcia R., Sehar D.M., ... Powell A., Mishra B. Sufficiency-driven business models for rare earth recycling: integrating stakeholder collaboration and customer discovery for sustainable innovation. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 14(1), 20.
4. Ковтун В. Інноваційна стратегія розвитку аграрних підприємств. *Фінансовий простір*. 2020. № 3 (39). С. 145–153.
5. Заїка С., Грідін О., Заїка О. Інновації в сталому розвитку аграрного виробництва: тенденції, проблеми, перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-69>
6. Трішин Ф. А., Ніколюк О. В. Організаційна спроможність фермерських господарств до цифрових інновацій у післявоєнний період. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Т. 14, Вип. 3. С. 58–64.
7. Державна служба статистики України. Економічні рахунки сільського господарства : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2023. 112 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
8. Державна служба статистики України. Площі, валові збори та врожайність сільськогосподарських культур : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2023. 95 с. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
9. Державна служба статистики України. Інноваційна діяльність підприємств у 2015–2022 роках : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2023. 132 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

10. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Statistical yearbook 2023: world food and agriculture. Rome : FAO, 2023. 375 p. URL: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cb4477en>
11. United States Department of Agriculture. World Agricultural Production. Foreign Agricultural Service. April 2025. 45 p. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/production.pdf>
12. Organisation for Economic Co-operation and Development. Innovation, Productivity and Sustainability in Food and Agriculture. Paris : OECD Publishing, 2021. 152 p. URL: <https://doi.org/10.1787/c9c4ec1d-en>
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Agri-Invest: Mobilizing Investment for Sustainable Agricultural Development. Rome : FAO, 2023. URL: <https://www.fao.org/agri-invest>

References:

1. Perminova, S., Sytnyk, N., & Chuprina, M. (2024). Innovatsiina diialnist v Ukraini v period voiennoi ahresii: tendentsii ta perspektyvy. [Innovation activity in Ukraine during the period of military aggression: trends and prospects]. *Economy and Society*, (59). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>
2. Yatskevich I. V. (2022) Innovatsiina polityka Ukrainy u pislivoiennnyi period. [Innovation policy of Ukraine in the post-war period]. *Economy and Society*, Vol. 39. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342>
3. Chinwego, K., Garcia, R., Sekhar, D.M., Powell, A., Mishra, B. (2025). [Sufficiency-oriented business models for rare earth processing: integrating stakeholder collaboration and identifying customers for sustainable innovation]. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 14(1), 20.
4. Kovtun V. (2020) Innovatsiina stratehiia rozvytku ahrarnykh pidpriemstv [Innovation strategy for the development of agricultural enterprises]. *Financial space*. No. 3 (39). P. 145–153.
5. Zaika S., Gridin O., Zaika O. (2023). Innovatsii v stalomu rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva: tendentsii, problemy, perspektyvy [Innovations in sustainable development of agricultural production: trends, problems, prospects]. *Economy and society*, (52). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-69>
6. Trishin F. A., Nikolyuk O. V. (2022) Orhanizatsiina spromozhnist fermerskykh hospodarstv do tsyfrovyykh innovatsii u pislivoiennnyi period [Organizational readiness of farms to digital innovations in the post-war period]. *Economics of the food industry*. Vol. 14, Issue 3. S. 58–64.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2023). Ekonomichni rakhunky sil's'koho hospodarstva: Statystychnyi zbirnyk [Economic accounts of agriculture: Statistical yearbook]. Kyiv: Derzhstat Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2023). Ploshchi, valovi zbory ta vrozhaunist' sil's'kohospodars'kykh kultur: Statystychnyi zbirnyk [Areas, gross harvests, and yield of agricultural crops: Statistical yearbook]. Kyiv: Derzhstat Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2023). Innovatsiina diial'nist' pidpriemstv u 2015–2022 rokakh: Statystychnyi zbirnyk [Innovation activity of enterprises in 2015–2022: Statistical yearbook]. Kyiv: Derzhstat Ukrainy. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
10. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). Statistical yearbook 2023: World food and agriculture. Rome: FAO. Available at: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cb4477en>
11. United States Department of Agriculture. (2025, April). World Agricultural Production. Foreign Agricultural Service. Available at: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/production.pdf>
12. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). Innovation, productivity and sustainability in food and agriculture. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/c9c4ec1d-en>
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). Agri-Invest: Mobilizing investment for sustainable agricultural development. Rome: FAO. Available at: <https://www.fao.org/agri-invest>